

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

Ratio ediscendi. Capvt XXII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

Iuris civilis tres partes.

num est in usu, tribus præcipue partibus consistere: Institutionibus, Pandectis, & Codicis constitutionibus, qui nunc præcisè Codex nominatur: cui ad extremum quartus earum liber additus fuit, quæ deinceps per omne Iustiniani Imperium scriptæ sunt, quæve tum nouellæ, tum authentica dici solent.

Iustinia. libri Triboniani suus quando quomodo conditi.

Priora illa omnia, Iustiniano Cæsare mandante, præcipue verò Triboniani suasu, & opera, paulò plus triennij spatio collecta sunt. Hic enim constitutiones imperatorias ex tribus libris, scilicet Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus vocabantur, adhibito quadantenus delectu, unum in librum redegit, quem codicem constitutionum Latine inscripsit.

Abibitus est ad hoc epus nobilis ille decem annis, cuius mentionem fecit l. 4. c. 10. Triboniani Principis palatium deportari, atque inde Pandectas confici curauit.

Vix abijt annus, cum idem Tribonianus, Græcis hominibus, qui tum videbantur iuris prudentiæ laude cæteros antecire, ad fomentum laboris Iustiniani iussu ascitis, veterum Iurifconsultorum scripta vniuersa in Principis palatium deportari, atque inde Pandectas confici curauit.

Pandecta. Institutiones. Digestorum libri.

Deinde non ita multa post emissi sunt in lucem quinquaginta Digestorum, seu Pandectarum libri.

Anno vertente, cum iam extarent eiusdem Imperatoris complures de varijs rebus constitutiones, & in his eæ, quæ quinquaginta decisiones vulgo nominantur, post superiorum illam codicis editionem promulgatæ, idem Tribonianus, socijs quatuor labori adhibitis, nouissimo Imperatoris iussu, priorem illum, quem diximus, Codicem reconcinandum suscepit, cum, vt posteriores constitutiones eundem in librum referrentur, tum, vt quæ ex superioribus mutata, atque abrogata fuissent, eodem ex libro tollerentur.

Codex.

Et hæc quidem ad civilis corporis antiqui vniuersalem partitionem, cui tamen postea pro varijs sæculis varia accessere, quæ apud Possleuinum numerata licet inuenire.

Basilij, Constantini, Leonis imperatorum.

Post Iustiniani imperium multis annis, Basilij, Constantini, & Leo, legum volumen ediderunt, quod *πρωτότυπον* vocatum, quo leges compendiosè complectebantur, & per epito-

men enarrabant; in quo cum multa essent confusa, Constantinus Harmenopulus omnia supplere, confusa distinguere, ac totum penè opus dissolutum absoluerit conatus est, eundemque titulum suæ epitomæ attribuit, vt *πρωτότυπον* quoque vocaretur, vel *ἐπιτομή*, quoniam in sex libros erat distributa.

Χρονὸν Harmenopuli libri parusilia

Ratio ediscendi.

CAPVT XXII.

HÆc cum ita sint, & verò ab Iustiniani institutionibus soleant vbiq; iurisprudentiæ fundamenta iaci, profectò cuiusmodi hæc fuerint, sperandum est eiusmodi fore, quidquid superstruetur, videlicet ex solidissimis, solidissimum. At soliditatem hanc parient tria: Verborum & sententiarum intelligentia: Tradendi castatio pro inuenturis capru, vitæque nostræ breuissimospatio; pietatis demum, sine qua veritas euerditur, & summum ius summa fit iniustitia, suis quibusque locis accommodatio.

Quomodo fundamenta per solidum iacienda in studiis iuris

Ad verborum, & sententiarum intelligentiam cum Latina, tum Græcæ linguæ pericia vtilissima est, ne dicam prorsus necessaria.

Verborum intelligentia. Græcæ & Latina lingua necessitas.

Latinae linguæ maiestatem, quoniam Iurifconsulti veteres unâ cum Romanis Imperatoribus retinuerunt, nisi iuris interpretes, studiosique calluerint, atque ad eò adamauerint, sapissimè errabunt, impingent, somniant, quæ nunquam somniant, qui leges nobis tradiderunt.

Maiestas Latini sermonis.

Magistratus prisci (inquit Val. Max.) quantoperè suam, populique Romani maiestatem retinentes, se gesserint, hinc cognosci potest, quòd inter cætera obtinenda grauitatis indicia, illud quoque magna perseverantia custodiebant, ne Græcis vnquam, nisi Latine, responsa darent, quin etiam ipsa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpretem loqui cogebant non in vrbe tantum nostra, sed etiam in Græcia, & Asia, quo scilicet Latinae vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur: nec illis decrant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subijci debere arbitrabatur, indignum esse existimantes, illecebris, & suauitate literarum, Imperij pondus,

& auctoritatem domari. *Hac ille.*

Sermone Græco (ait Suetonius de Tiberio) Quamquam alias promptus, & facilis, non tamen vsquequaque vsus est: abstinuitque maxime in Senatu, adeo quidem, vt monopolium nominaturus, veniam postularit, quod sibi verbo peregrino viendum esset, atque in quodam decreto Patrum, cum ἑκκλησια recitaretur, commutandum censuit, & pro peregrino, nostratem requirendum, aut si non reperiretur, vel pluribus, vel per ambitum verborum, rem enuntiandam: Militem quoque Græcè testimonium interrogatum, nisi latine, respondere vetuit.

Eadem ferè de ipso testatur Dio. At de Claudio scribitur, quod splendidum virum, Græciæque prouinciæ principem, verum latini sermonis ignarum, non modo ex albo Iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit.

*Verborum
iuris inter-
pretes qui.*

Cum autem Labeo, Vlpianus, Paulus, Scæuola, & reliqui, toti penè in eo sint, vt legum, edictorum, testamentorum, stipulationum verba interpretentur, atque ab ijs decreta sint propemodum omnia, quæ leguntur in institutionibus, quid assequuntur; quibus Latina lingua fuerit barbara, cum ipsi potius, quoniam Latina lingua barbari fuerint, barbaricum loco veritatis, ac plerumque iniuriam pro iure sint propagaturi.

Labeo & eius honorifica commendatio.

Labeo, inquit Gellius, iuris qui sem ciuilibis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publicè responsitauit, cæterarumque bonarum artium non expertus fuit, & in Grammaticam sese, Dialecticam, litterasque antiquiores penetrauerat, Latinarumque vocum origines, rationesque percaluerat. Eaque præcipue scientia, ad enodandos plerosque iuris laqueos, utebatur. *Hac Gellius*

Pandectarum interpres dicitur, quibus verborum rerum intelligentia compendiosa via cæcis.

Legum verò fontes, Pandectas, ante paucos annos, quoniam in hac re (vt mox dicitur) quibus verborum rerum intelligentia compendiosa via cæcis. Politianus, Haloander Budæus, Alciatus, Zachariæ verrius (qui legi non debet nisi expurgatus) Virgilius, Pyrrhus, Antonius Augustinus, qui postea fuit Episcopus Tarraconensis, & reliqui non sudauerant, habebamus corruptissimos; vitæque magna pars comminiscendis nauis consumebatur, Latinae linguae infertia.

Accedit Lexicon quidem, siue dictionarium iuris ciuilibis extat a varijs vel collectum vel auctum, quod magno vsui solet esse, non

solum tyronibus, verum etiam ætate, ac studio prouectis: Sed quoniam ab hæreticis sæpè fœdaturum est, aut illarum hæreticorum Ministrorum auctoritatibus, vt Melanchthonis, & istiusmodi aliarum pestium, aut latentium hæresum insperione in dedicatorijs epistolis, siue additis ad extremum, opusculis: Idcirco omnino curandum est, vt quæ huiusmodi sunt, profus ablegentur.

Vt autem Romana lingua alias ornauit, illustrauit, perfectit; sic vicissim ipsa à Græca ornata, illustrata, perfecta est. Itaque si in reliquis disciplinis (quod alibi ostentum est) necessitas eius apparuit, multò magis in Romanis legibus, iureque ciuili constabit.

Ad explicandas sanè dictiones illas, quæ magnam habent emphasim; ad idiotissimum phrasum, quæ ab ea vsurpatæ sunt, ad menda corrigendæ, quæ Typographorum, vel Amanuensium incuria passim irrepserunt: ad intelligendos locos, qui planius ab interpretibus verti poterant; ad declinandos errores, ex Latini sermonis amphibologia, & denique ad eas voces percipiendas, quæ in editionibus Latinis, atque in ipso foro remanserunt, nemo paulò perspicacior non intelliget summam Græcæ linguae vtilitatem, ac necessitatem. Plenæ sunt Iustiniani Constitutiones, Theophili, & Constantini, aliorumque Græcorum libri, latinis illis vocibus: *Dominium, legatarus, Mandatarius, Donatarius.* Et huiusmodi artis vocabulis: quin etiam illis κοινωτάτωρ, κοινωτάτωρ, δεχουσατιο, πάτρων, λήρατιο, & huiusmodi sexcentis, quæ ideò molesta erant Hærennio Modestino, dū Græcè Latina (vt ille inquit) iura docebat. Sic Latini Consulti. *typotheca, birographo, Emphyteusis, isonia, Heremodiscio, Orphanotropho, Xenos, Archigeronte, Diocesi, Epistalmate, Thibbis, Antharidibus,* atque alijs plerisque nominibus Græcis vtuntur. Et notatur propterea vel Politianus, vel Haloander, quod Græcarum Pandectarum notas vel ille non diligentissimè, vel hic re vera nunquam viderit, licet eas se proferre polliceretur. Taceo multa in digestis Græco dicendi genere scripta: quòd cum Græca natio venit in Romanam potestatem, linguae suæ copiam, & artem secum in urbem intulit. Id quod & Priscianus olim, & Gulielmus Budæus in nostris quoque legibus meminit.

Constat autem Trebonianum ea, quæ à Iurc-

Iureconsultis Græcè inuenit, scripta, eadem lingua describi curasse, & hodieque in Pandectis Florentinis extare Græca responsa. Authentica quoque ipsa Græcè fuisse scripta, quæ vix paucos ante annos intelligi poterant linguæ Græcæ ignorantia. Duodecim verò legum tabulas maxima ex parte è Græcia delatas, quemadmodum & philosophiam, omnesque ingenias artes, quæ Iuriconsulto maximè congruunt, Græcè fuisse traditas. Græca idèò ut cum latinis semper coniungeret, Tullius filio erat auctor. Norunt omnes Marcum Catonem Censorium, eundem Oratorem, eundem historiam conditorem, eundem iuris, eundem rerum rusticarum peritissimum, inter tot operas militiæ, tantas domi contentiones, rudi seculo litteras Græcas, senem etiam ætateque iam declinui didicisse. Hinc fit ut interpretes Græci, etsi Romanæ antiquitatis ignorantia labi poterunt, & adèò lapsi sunt, magno tamen præsidio sint ijs, qui in hac disciplina cupiunt excellere. Sanè Græca lingua familiaris fuit Modestino, Papiniano, & Sexuola, aliisque omnibus, quorum libris digesta conscripta sunt, ac quæ nunc omnium manibus teruntur, cum addiscuntur breuiore temporis spatio, tum eorundem interpretationibus magno perè iuuamur ad ea, quæ amissimus, & restituerenda.

Atqui Theophilo, præter non ita multos in eadem antiquitate lapsus, qui Iustiniani institutiones vertit in Græcam linguam, nullo alio ad eos libros intelligendos esse aptiorem, scripsit Antonius Augustinus, ac reliqui postea comprobauerunt.

Quid verò ad rerum interpretationem attinet inter plurimos interpretes qui institutiones Iustiniani explanauerunt, perendam maximè existimat Possennius istorum studiorum rationem ex Syluestro Aldobrandino, & Viglio Zuichino, quibus si quis addere voluerit Ioachimum Mynsingerum, & Fraaciscum Hotomannum, meminerit, ne manum, adinoueat ijs, qui Ecclésiæ permissu non sunt editi, neque emaculari. Sed

de his, & cæteris auctoribus qui
volet illum consu-
lat.

De forma Ciuilis Eloquentiæ.

CAPVT XXII.

Nunc ad formam, & characterem dicendi in hoc forensi genere à prudentibus viris traditum venio, de qua re cum in eo libro, quem de stylo conscripsi, non pauca dixerim, tota hæc tractatio breuior futura est, & ciuilis eloquentiæ limitibus circumscripta.

Atque ut ea tantum atringam genera, quæ nunc spectatissima sunt apud omnes, duas potissimum eius eloquentiæ, quæ nunc in foro, & vita ciuili regnat, sectas esse video: Alij enim orationes instar commentariorum scribunt ex magna linguarum atque testimoniorum sylua congestas, ut amplam speciem doctrinæ præferant; Alij vero dicendi genus longe dispar consectantur accuratum, subtile, elucatum, suauè, optimis sensibus affluens, magno verborum delectu illuminatum, & venusta periodorum concinnitate vinctique circumfensum, quod & si minus habeat doctæ ostentationis, minus tamen habet ineptiarum.

Quærent igitur adolescentes cui potissimum Doctorum stylo insistere debeant? nec desunt utrimque oratio marationes, quæ in diuersa suspensos animos abripiant. Nam quod ad primum dicendi generis attinet, magnam concitat doctrinæ opinionem, quæ vna res hominum auribus suauissimè blanditur, magnam habet admirationem, cum in vna orationem videmus omnium fermè sæculorum lumina confluisse.

Loquuntur vnius hominis ore tot veteres; & sua quisque vernacula loquitur, resonant vndique varia idiomata, Græca, Latina, Hebraica, interdum Chaldaica, & Arabica, quibus Italica, & Hispanica non rarè admiscuntur. Non est iam fabula *tricornis Geryon*, quem ternis loquutum linguis mythologi consinxerunt, Audimus vno hominis ore tot peregrinas voces, ut eius monstri varietatem miremur esse superatam.

Afferuntur præterea auctores tam diuersi, tam ignoti, tam abditi, qui postliminio in lucem sæculorum redeunt, tam lectæ pronunciantur sententiæ, tam exquisitæ rerum ob-

Eloquentia
ciuilis in
duas sectas
conciisa.

speciem.

ter-